

7. Жигалов В.Т. Основи менеджменту і управлінської діяльності : [підручник] / В. Т. Жигалов, Л. М. Шимановська. – К. : Вища школа, 1994. – 223 с.
8. Збаразька Л.О. Удосконалення економічного механізму активізації інвестиційних процесів / Л. О. Збаразька // Фінанси України. – 1997. – № 11. – С. 92 – 98.
9. Крупка Я.Д. Інвестиційний бізнес-план / Я. Д. Крупка, Б. М. Литвин – К. : ІЗМН МОУ, 1997. – 131 с.
10. Немцов В.Д. Стратегічний менеджмент : [навч. посібник.] / В. Д. Немцов, Л. Є. Довгань – К. : ЕксОб, 2001. – 555 с.
11. Осовська Т.В. Менеджмент організацій : [навч. посібник] / Т. В. Осовська, О. А. Осовський – К. : Кондор, 2005. – 853 с.
12. Панасюк Б.Я. Прогнозування та регулювання розвитку економіки / Панасюк Б.Я. – К. : Поліграф книга, 1998. – 304 с.
13. Руденко Л. В. Прогностична оцінка і аналіз діяльності транснаціональної корпорації у векторі глобального стратегічного управління / Л. В. Руденко // регіональні перспективи. – 2000. – № 4 (11). – С. 87 – 91.

Надійшла 10.05.2009

УДК 631.143:339.137

І. Ю. ЦОБЕР

Вінницький соціально-економічний інститут

SWOT-АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Проведений аналіз конкурентоспроможності підприємств олійно-жирової промисловості України, зокрема: аналіз сильних та слабких сторін, можливостей та загроз, вивчення зовнішнього та внутрішнього середовища. Представлено рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності та перелік заходів для подолання існуючих загроз.

The analysis of competitiveness of enterprises of oily-fat industry of Ukraine has been conducted, in particular: analysis of strong and weak sides, possibilities and threats, study of external and internal environment. Recommendations in relation to the increase of competitiveness and list of measures for overcoming existent threats have been presented.

Вступ. Україна займає одне з провідних місць у світі серед виробників соняшнику. Ринок олії в країні має розвинуту конкуренцію та є досить динамічним, що зумовлено потужною сировинною базою. Протягом останніх років експорт соняшникової олії постійно зростає і характеризується найвищим рівнем конкурентоспроможності на світовому ринку. Все це доводить, що олійно-жирова промисловість є стратегічною галуззю економіки України, а тому дослідження конкурентоспроможності її підприємств, їх сильних та слабких сторін, можливостей та загроз є досить актуальним.

Постановка проблеми. Ринкова економіка вимагає від менеджменту підприємства вирішення складних ринково-комерційних та виробничо-технологічних, що є неможливим без оцінки конкурентоспроможності. Зокрема однією з складових такої оцінки є аналіз сильних та слабких сторін підприємства, які є важливим інструментом для забезпечення балансу між підприємством і зовнішнім середовищем. Для забезпечення конкурентоспроможності підприємства на ринку менеджерам необхідно діагностувати, як поведе себе підприємство на ринку в довгостроковій перспективі і зосередити свою увагу на майбутніх загрозах і можливостях.

Підприємства олійно-жирової промисловості здатні конкурувати не тільки між собою, але й на світовому ринку. Світове споживання жирів щороку збільшується, а географія експорту продуктів, соняшнику та соняшникового комплексу з України розширюється. Таким чином, дослідження конкурентоспроможності підприємств олійно-жирової галузі допоможе зміцненню позицій вітчизняних підприємств серед конкурентів.

Основним завданням статті є дослідження конкурентного середовища, сучасного розвитку олійно-жирової промисловості України, виявлення проблем, перспектив розвитку та можливостей для підвищення конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню конкурентоспроможності у науковій вітчизняній і зарубіжній літературі присвячено праці таких вчених, як Н. Ліфіца, Х. А. Фасхіфєва, А. Маршалла, Дж. М. Кларка, Н. К. Моїсєєвої, М. І. Круглова, Р. А. Фатхутдінова, Ю. Б. Іванова, Л. В. Соколової, М. П. Стекольцікова, В. Амбросова, П. І. Гайдуцького, В. Д. Пантелєєва та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Слід зазначити, що в Україні недостатньо ґрунтовних досліджень, присвячених конкурентоспроможності олійно-жирових підприємств. Методологічні розробки, викладені в працях вітчизняних і закордонних економістів, переважно присвячені дослідженню конкурентоспроможності промислових підприємств, а специфічні особливості олійно-жирового комплексу залишаються мало дослідженими.

Цілі статті. Побудова SWOT-матриці для підприємств олійно-жирової промисловості України, проведення аналізу сильних та слабких сторін, можливостей та загроз, вивчення зовнішнього та внутрішнього середовища галузі та представлення переліку заходів для подолання існуючих загроз.

Результати. Конкурентоспроможність підприємства — це основна ознака, яка характеризує наявність та розвиток підприємством сукупності матеріальних і фінансових можливостей, які обумовлюють його здатність до ефективної роботи на ринках продажу своєї продукції [5, с. 11].

Одним з етапів оцінки конкурентоспроможності олійно-жирової промисловості, на нашу думку, має бути аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища, який є важливим фактором у визначенні можливостей та загроз для її розвитку. У процесі господарської діяльності підприємств галузі в умовах конкурентної боротьби підприємства мають забезпечувати сталий баланс обміну із зовнішнім середовищем. Щоб отримати оцінку можливостей підприємства та ситуації на ринку олії використаємо SWOT-аналіз.

SWOT-аналіз допоможе визначити сильні і слабкі сторони підприємств олійно-жирової промисловості, а також можливості і загрози, що плавають на них із зовнішнього середовища. SWOT-аналіз містить такі складові:

1. Сильні сторони (Strengths) — переваги організації.
2. Слабкі сторони (Weaknesses) — недоліки організації.
3. Можливості (Opportunities) — фактори зовнішнього середовища, використання яких створить переваги організації на ринку.
4. Загрози (Threats) — фактори, які можуть потенційно погіршити стан підприємства на ринку [3].

SWOT-аналіз є важливою діагностичною процедурою, своєрідною бізнес-технологією, яка містить оцінку стану підприємства, незадіяних ресурсів і загроз діяльності підприємства. Такий аналіз — винятково ефективний, доступний, дешевий спосіб оцінки стану проблемної й управлінської ситуації підприємства. Це універсальний метод, що може використовуватися для аналізу діяльності конкретних підрозділів. Так, застосування технології SWOT-аналізу маркетинговою службою при оцінці основних конкурентів створює прекрасні передумови для розробки тактики конкурентної боротьби й забезпечення конкурентних переваг. В менеджменті така методика допоможе систематизувати проблемні ситуації, краще усвідомити структуру ресурсів, на які варто опиратися в удосконалюванні діяльності й розвитку організації.

Аналізуючи олійно-жирову промисловість, потрібно зазначити, що вона має чимало сильних сторін. По-перше, це висока прибутковість, адже підприємства даної галузі за умов вдалого господарювання можуть мати до 80% рентабельності. Також до сильних сторін олійно-жирових підприємств ми віднесли розвинуту інфраструктуру та логістику, яку мають досліджені нами підприємства, зокрема, власні елеватори, автопарк, заготівельні та торговельні підприємства та ін. [2, с. 9].

Сильними сторонами досліджуваних підприємств є сталий попит на продукцію та здатність конкурувати на світовому ринку. Внутрішня потреба України в олії в середньому у 3,5 разів нижча ніж виробництво, ринок є експортно-орієнтованим. Частка олії, яка йде на експорт протягом останніх сезонів, складає не менше 70 % всього об'єму виробництва. Основними споживачами української олії є європейські країни, Близький Схід та Північна Африка, що становить до 50 % експортного ринку, а потреба в олії цих країн постійно збільшується. Традиційними ринками збуту української олії також є Алжир, Марокко, Туніс, Сирія, ОАЕ, Йорданія, Ліван, Іран та ін. Зокрема Іран, у зв'язку зі збільшенням внутрішньої потреби, заявив про наміри збільшити об'єм закупівель [4, с. 19].

SWOT-аналіз допоміг виявити і слабкі сторони галузі. До них відноситься значний знос основних фондів, що використовуються у виробничому процесі та висока чутливість до умов кредитування. До слабких сторін олійно-жирових підприємств також належить залежність від держаної політики. Так неодноразово виробники олії були залежні від введення квот на експорт. У зв'язку з світовою фінансово-економічною кризою 2008 – 2009 рр. погіршилась ситуація з кредитуванням підприємств. У кращому становищі в такій ситуації опиняться підприємства, які взяли довгострокові кредити. Підприємства, що потребуватимуть кредитування, будуть вимушені продавати свої активи, а подекуди покидати ринок [6, с. 10].

Отже, дослідження сильних і слабких сторін олійно-жирових підприємств дозволяє нам побудувати SWOT-матрицю (табл. 1).

З огляду на проведений аналіз, ми можемо запропонувати перелік заходів для подолання існуючих загроз та виявлення нових можливостей для підприємств олійно-жирової промисловості України.

По-перше, ми вважаємо, що підприємствам галузі для підсилення конкурентоспроможності потрібно створювати холдинги. Так, збільшення об'ємів інвестування в агропромисловий комплекс супроводжується збільшенням агропромислових холдингів. На початку 90-х років XX століття під час економічної кризи багато підприємств олійно-жирової промисловості опинились у скрутному становищі. Саме цей період став початком формування вертикально інтегрованих холдингів. Сучасні олійно-жирові підприємства-гіганти розпочали свою діяльність у середині-кінці 90-х років як торговельні підприємства, що спеціалізувалися на торгівлі зерном, соняшником, олією [6, с. 9]. Розширення торговельної діяльності підштовхнуло їх до придбання елеваторів. Активний розвиток олійно-жирових компаній потребує розвинутої інфраструктури з власним автопарком. Також олійно-жирові підприємства мають забезпечувати

сировиною, що призвело останнім часом до скупки ними земель.

Таблиця 1

SWOT-матриця для підприємств олійно-жирової промисловості України

	Можливості: збереження зайнятих позицій на ринку; освоєння нових ринків збуту; розробка нових економічно вигідних технологій; залучення інвестицій	Загрози: імпорт аналогічних товарів; конкуренція з боку закордонних підприємств; залежність від врожайності та природно-кліматичних умов
Сильні сторони: висока прибутковість виробництва; розвинута інфраструктура та логістика; сталий попит на продукцію на зовнішньому та внутрішньому ринках; здатність конкурувати на світовому ринку	Поле СіМ створення холдингів, що підвищать конкурентоспроможність олійно-жирових підприємств, забезпечить власною сировиною та потужною інфраструктурою	Поле Сіз розвиток інтеграції; залучення нових та збереження старих партнерів; просування старої продукції на нові ринки.
Слабкі сторони: значний знос основних фондів, що використовуються у виробничому процесі; висока чутливість до змін умов кредитування; залежність від державної підтримки; масова збитковість сільськогосподарських підприємств, що є виробниками сировини; чутливість до політичної ситуації в країні	Поле СлМ прогнозування витрат підприємства; прогнозування попиту на новий продукт; пошук інвестицій на переобладнання та оснащення основними фондами	Поле СлЗ патентний пошук та отримання ліцензій; створення нових видів екологічно чистих продуктів, які відповідають міжнародним стандартам; фінансування науково-технічних розробок

Увесь свій експортний потенціал Україна реалізує виключно через власні порти, загальна потужність яких дозволяє переправляти 3,89 млн тонн рослинної олії в рік. Зокрема найбільша частина експорту відбувається через Іллічівський порт. Тому експорт в подальшому буде залежати від технічного оснащення портів. Про свої плани будівництва терміналів в портах заявили такі компанії, як ЗАТ "Зерноторговельна компанія "Олсідз-Україна", яка буде термінал в Миколаївській області та "Кернел", що купила перевалочний зерновий комплекс в Іллічівському порту та у найближчий час планує будівництво терміналу по відвантаженню рослинної олії [4, с. 20].

Також, на нашу думку, для підвищення конкурентоспроможності розвиток олійно-жирової промисловості має базуватись на досягненнях науково-технічного прогресу, так як в теперішніх умовах господарювання ефективність роботи олійно-жирових підприємств залежить від ресурсо- й енергозберігаючих технологій

При вирішенні питання підвищення конкурентоспроможності олійно-жирових підприємств, менеджерам при плануванні об'ємів експорту олії потрібно враховувати пріоритетність використання азійськими країнами соєвої та пальмової олії. Тому українські підприємства-виробники олії можуть розраховувати на збільшення об'ємів продажу, коли встановиться негативний ціновий спад на соняшникову олію у порівнянні з вказаними.

Висновки. Науковою новизною статті є побудова SWOT-матриці для підприємств олійно-жирової промисловості України, проведення аналізу сильних та слабких сторін, можливостей та загроз, вивчення зовнішнього та внутрішнього середовища галузі та представлення переліку заходів для подолання існуючих загроз.

Проведений нами аналіз виявив, що підприємства галузі мають високу прибутковість виробництва, розвинуту інфраструктуру, сталий попит на ринку. Однак, виявлені і недоліки, якими є значний знос основних фондів, залежність від умов кредитування та державної підтримки, яка повинна забезпечити сприятливі умови для роботи всіх учасників ринку — від виробника соняшнику до переробних підприємств. Тому, з огляду на проведені дослідження, ми можемо стверджувати, що найбільше конкурентних переваг на ринку олії матимуть великі холдинги з розвинутою інфраструктурою, яка включатиме сільськогосподарські

підприємства, елеватори, олійно-жирові заводи, автотранспортні і торговельні підприємства та ін.

Отже, олійно-жирова промисловість України має ряд перспектив та можливостей, сучасний ринок олії характеризується високим рівнем конкуренції, але для підвищення конкурентоспроможності підприємствам потрібно розв'язати ряд задач.

Література

1. Бурка А. Рынок подсолнечника Украины: состояние, тенденции, перспективы // Олійно-жировий комплекс. – 2008. – № 1. – С. 21 – 25.
2. Васина Е. Инвестиционная привлекательность масложировой отрасли Украины // Олійно-жировий комплекс. – 2008. – № 12. – С. 8 – 10.
3. Економічна діагностика: Навчальний посібник / За ред. Т.Ф. Косянчук – Львів: Новий світ – 2000, 2007. — 452 с.
4. Листопад В. Украина на мировом рынке подсолнечного масла: анализ 2007/08 МГ и перспективы на 2008/09МГ // Олійно-жировий комплекс. – 2008. – № 4. – С. 17 – 21.
5. Пантелеєв В.Д. Оцінка конкурентоспроможності підприємства (методологія простого рішення) // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2008. – № 2. – С. 10 – 15.
6. Яблонский В. Влияние мирового финансового кризиса на инвестиционную привлекательность масложировой отрасли Украины // Олійно-жировий комплекс. – 2008. – № 4. – С. 7 – 11.

Надійшла 18.05.2009

УДК 351

О. Ю. РУДНЄВА, В. А. ТЕСЛЮК

Автомобільно-дорожній інститут Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В ДЕСТАБІЛІЗУЮЧИХ УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Проведено аналіз розвитку соціальної політики України протягом останніх років; виявлені негативні явища, які виникли внаслідок світової фінансової кризи; зроблений прогноз та розглянуті можливі резерви для подальшого розвитку соціальної сфери України, а також запропоновано шляхи мінімізації негативних соціальних наслідків економічної кризи.

The analysis of development of social policy of Ukraine during the last years has been conducted; the negative phenomena which arose up as a result of world financial crisis were found out; a prognosis was done and the possible backlogs for subsequent development of social sphere of Ukraine was considered, and also the ways of minimization of negative social consequences of economic crisis were offered in the article.

Економічна криза, що виникла наприкінці 2008 року, стала досить складним переломним моментом як для світової економіки в цілому, так і для української зокрема. Офіційні прогнози протягом останнього часу свідчать про те, що вона справлятиме подальший негативний вплив на фінансову систему України, впливатиме на дефіцит платіжного балансу поточного року, на його подальше зростання в умовах падіння світових цін на продукцію українського експорту, сприятиме скороченню прямих, портфельних та фінансових інвестицій і може призвести до девальвації гривні.

Серед найбільш відчутних проявів кризи можна визначити загострення платіжно-розрахункової системи та кризу банківської ліквідності, зменшення доходів бюджету та валютних надходжень при значному накопиченні зовнішньої та внутрішньої заборгованості. Прискорений спад виробництва та обсягів інвестицій, що є одними з домінуючих моментів кризової ситуації, призводять до скорочення імпорту та експорту, зменшення реальних доходів та рівня життя населення, що, в свою чергу, потягне за собою ускладнення на ринках праці та капіталу.

Ускладнення ситуації в економічній і політичній сферах життя викликають загрози та ризики в сфері соціального захисту населення України. Перш за все, вони стосуються загострення соціальної напруженості в суспільстві внаслідок затримок заробітної плати, суттєвого зниження життєвого рівня працівників. Підвищується рівень структурного безробіття, насамперед, в металургійній галузі, у сфері видобутку коксівного вугілля, харчовій, будівельній промисловості, у транспортній та машинобудівній галузях, відбувається масове відправлення працівників у безстрокові неоплачувані відпустки. Погіршується ситуація на ринках праці у зв'язку з поверненням трудових мігрантів, починається «заморожування» або зниження заробітної плати, погіршення умов, охорони та організації праці, зростає інтенсивність та експлуатація праці.

Аналіз публікацій свідчить про те, що на сьогоднішній день в роботах наукових дослідників існують різні погляди на проблему розв'язання загострень, що виникають в соціальній сфері України.

Проблеми соціального захисту населення досліджували Ткаченко В.А., Новікова О.Ф., Амоша А.І., Машталер Т.В., Лукашевич Н.В., Пікалова Г.А. та інші.